

УДК 37.03:371.71

**А.І. Гурова**  
Херсонський державний  
університет  
**E-mail:** gurova@ksu.kherson.ua

### **ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я**

*Анотація.* У статті висвітлюється проблема формування у школярів свідомого ставлення до здоров'я на уроках біології людини та позакласних заходах шляхом подолання негативного ставлення до щеплень, проти інфекційних захворювань, у значної частини молодого населення України.

*Ключові слова:* здоров'я, школярі, урок, педагогічний експеримент, інфекції, імунітет, щеплення, вакцинація.

**А.И. Гурова**  
Херсонский государственный  
университет

### **ФОРМИРОВАНИЕ У ШКОЛЬНИКОВ СОЗНАТЕЛЬНОГО ОТНОШЕНИЯ К ЗДОРОВЬЮ**

*Аннотация.* В статье освещается проблема формирования у школьников сознательного отношения к здоровью на уроках биологии человека и внеклассных мероприятиях путем преодоления негативного отношения к прививкам, против инфекционных заболеваний, у значительной части молодого населения Украины.

*Ключевые слова:* здоровье, школьники, урок, педагогический эксперимент, инфекции, иммунитет, прививка, вакцинация.

**A.I. Gurova**  
Kherson State University

### **FORMATION CONSCIOUS ATTITUDE TO HEALTH IN SCHOOLCHILDREN**

*Annotation.* The article highlights the problem of in schoolchildren attitudes towards health conscious on the lessons of human biology and extracurricular activities by developing negative attitudes to vaccination against infectious diseases, much of the young population of Ukraine.

*Key words: health, schoolchildren, lesson, teaching of experiment, infection, immunity, vaccination.*

**Постановка проблеми.** Здоров'я – це головна цінність людини, дуже важливо вміти його зберігати, свідомо ставитися до оздоровчих технологій і профілактики різних захворювань [4, 23].

В наш час в країні, на жаль, не існує послідовної і неприривної системи навчання здоров'ю. На різних етапах вікового розвитку людина отримує інформацію в сім'ї, в школі, в лікарні, із засобів масової інформації і т.і. Але ця інформація випадкова не має системного характеру іноді суперечлива і виходить іноді від некомпетентних людей та просто шарлатанів. З огляду на тенденції падіння рівня здоров'я населення (і в першу чергу дітей та підлітків) і нездатність органів охорони здоров'я подолати цю проблему, питання покращення валеологічної освіти повинне стати справою державної ваги і в цьому важко переоцінити роль компетентного вчителя [3, 33].

**Аналіз актуальних досліджень.** Дуже суперечливим в наш час є питання профілактики інфекційних захворювань шляхом щеплень. На жаль, навіть, серед медичних працівників нема повної єдності у поглядах на це болюче питання тому з'являються статті і книжки під назвами: «Беспощадная иммунизация. Правда о прививках», «Десять причин сказать: «Нет!» прививкам» О. Коток (2010,2011), «Эпидемия прививок. Неслучайные совпадения» С.Дібров (2011), і т.і., в яких висловлюється негативне ставлення до щеплень. Але більшість лікарів все ж-таки підтримує необхідність щеплень, вбачаючи в цьому порівняно більшу користь ніж шкоду:«Вакцинація: за і проти. Погляд фахівця» Л.Боришкевич, О.Малишок (2012), «Прививки: за и против» О.Щукін, «Вакцины, вакцинация и иммунный ответ» А.Гордон, А.Рамсей (2002), «Иммунногены и вакцины нового поколения» Р.В.Петров, Р.М.Хаїтов (2011), «Детские прививки. За и против» Н.Г.Соколова (2011), «Прививки для детей и взрослых. За и против» И.Б.Завадский (2010), «Вакцины, вакцинация та їх значимість в профілактиці небезпечних інфекційних хвороб» Беляєва М.І. (2011) та інші.

Щодо того, як це питання розглядається в сучасній школі при вивченні тем стосовно імунітету, при огляді літератури, нами знайдено не було. Вчителі теж

знаходяться перед дилемою, що робити при викладанні таких тем, бо в засобах масової інформації питання щеплень висвічується тільки в негативному сенсі.

Отже, постала проблема, яку необхідно вирішувати, змінюючи відношення населення до вакцинації на позитивне і починати це необхідно зі шкільного віку, досконально пояснюючи учням необхідність щеплень.

**Мета статті:** показати шляхи формування в учнів 9 класу під час вивчення тем про імунітет та інфекційні хвороби людини у курсі «Біологія людини» свідомого ставлення до здоров'я (позитивного ставлення до щеплень).

**Виклад основного матеріалу.** Протягом сторіч основною причиною смерті людини залишались інфекції, вони спустошували міста. Епідемії чуми та віспи в Європі відсунули людство на крок назад у розвитку, а за даними істориків, саме інфекції знищили цивілізацію майя. Після впровадження вакцинації ситуація змінилася, деякі інфекції залишились в минулому. Багато інфекцій, наприклад, поліомієліт, дифтерія, правець, нагадують про себе доволі рідко, виникаючи, як правило, у невакцинованих осіб. Майже всі лікарі-імунологи світу підтримують думку про необхідність вакцинації населення, обов'язково враховуючи індивідуальні протипоказання та можливі реакції на щеплення. Вакцини щорічно рятують та попереджають виникнення важких ускладнень від інфекцій - сліпоти, розумової відсталості, паралічів та ін. у мільйонів дітей [2].

Практика вакцинації існує в цілому світі, і чим більш цивілізована країна, тим ширший перелік обов'язкових щеплень. Треба сказати, що щеплення є необхідними не тільки для дітей, для яких розроблений графік щеплень відповідно до віку, але й для дорослих, у яких, згідно з проведеними дослідженнями, реєструється найнижчий рівень захисних антитіл до таких інфекцій, як дифтерія, кір. Крім цього, існує ряд щеплень, які не є обов'язковими, проте є бажаними і рекомендованими для людей певних професій. Щорічно у світі від інфекційних захворювань, виникнення яких можна було попередити засобами імунопрофілактики, гинуть сотні тисяч дітей [7, 5].

На сьогоднішній день значно погіршилась ситуація у зв'язку з появою пташиного та свинячого грипу. Загибель кількох дітей кожного року, які

пов'язують з проведеними напередодні щепленнями, обумовило формування негативного ставлення населення нашої країни до щеплень, що може привести до сплеска інфекційних захворювань. Необґрунтовані та малопрофесійні коментарі негативізують ставлення населення до вакцинації, викликаючи часті відмови та відстрочення проведення щеплень, що може негативно відбитися на здоров'ї підростаючого покоління. В окремих випадках можливі поствакцинальні реакції, які певною мірою, хоч і є неприємними, як, наприклад, гарячка, проте є фізіологічними і свідчать про те, що імунна система вступила в "роботу" з отриманим матеріалом збудника і йде формування стійкого імунітету проти нього.

В будь-якому випадку, ризик поствакцинальних реакцій і ускладнень незрівнянно нижчий за ризик, на який ми наражаємо своє здоров'я і життя, залишаючись незахищеними перед справжньою грізною небезпекою – інфекціями [1].

Для досягнення мети дослідження нами був поставлений педагогічний експеримент у 9 класі ЗОШ № 53 міста Херсона, який передбачав вивчення ставлення учнів до щеплень, яке оцінювалося за вхідним, поточним і підсумковим контролем анонімних письмових відповідей на відповідні запитання. Експеримент тривав 8 тижнів, в ньому взяли участь 35 учнів. Вхідний контроль був проведений на першому тижні, поточний після проведення інтерактивних уроків за темами: «Імунітет та його види», «Інфекційні хвороби людей» та позакласного заходу за темою «Щеплення: за і проти» на четвертому тижні. Підсумковий контроль був проведений на восьмому тижні.

В ході уроку «Імунітет та його види», який був проведений у формі казки із застосуванням комп'ютерних технологій, були задіяні усі учні, які були поділені на дві команди і змагалися між собою в іграх і вікторинах на знання складу крові та функцій її складових, груп крові та правил переливання потім перейшли до вивчення імунітету, його видів, та механізму.

Наводимо невеликий фрагмент уроку щодо вивчення нового матеріалу. «В недалекому минулому дуже багато людей загинули від таких хвороб, як чума, холера, чорна віспа. Люди ще не відкрили великих можливостей імунітету, тому масові захворювання, епідемії швидко захоплювали великі території, переходячи з

країни в країну. Так, тільки у XVIII ст. в Європі від віспи померло близько 60 млн чоловік.

Та в 1797 р. англійський лікар Едуард Дженнер знайшов засіб, як запобігти одній із найстрашніших інфекційних хвороб — натуральній віспі, коли шкіра хворого вкривається пухирцями, наповненими безбарвною рідиною. Згодом пухирці лопаються, а на їх місці утворюються виразки та струпи. Люди, що залишалися живими, ставали рябими, нерідко й сліпими.

Перенесімося на мить у ту страшну епоху і спробуємо допомогти Дженнеру подолати віспу, маючи на озброєнні лише спостереження лікаря:

- один раз перехворівши на віспу, людина стає несприйнятливою до неї і вдруге не заражається;

- доярки корів на фермах ніколи не хворіли на натуральну людську віспу;
- корови хворіють на коров'ячу віспу (люди хворіють нею у легкій формі) при цьому на вим'ї корів часто з'являються віспяні пухирці.

У результаті цих спостережень Дженнер зробив висновок, що доярки, у тріщини шкіри яких потрапляла рідина з пухирців корів, легко хворіли коров'ячою віспою, і це, якимось чином, рятувало їх від натуральної віспи.

— Яким чином, на вашу думку, Дженнер зробив людський організм несприятливим до віспи?

(Лікар втирав людям рідину з віспяних пухирців корів через невеликі надрізи на шкірі. З'являвся пухирчик, шкіра навколо нього червоніла. Через кілька днів пухирчик лопався і підсихав, а ці люди не захворювали натуральною віспою, в їх організмі утворювалися спеціальні антитіла до збудника віспи, вони ставали несприйнятливими до неї, тобто, в них утворювався імунітет).

— Як ви вважаєте яким чином сьогодні використовують ці знання?

(Роблять профілактичні щеплення)

— Що являє собою щеплення?

(Щеплення — це введення в організм вакцини — послаблених збудників інфекційних захворювань.)

— Згадайте, які щеплення вам робили в дитинстві?

(Проти кору, дифтерії, туберкульозу, правця, поліомієліту тощо)

— Що відбувається в організмі людини після щеплення?

(Виробляються антитіла, тобто імунітет проти певного захворювання.)

Отже, для того, щоб не захворіти необхідно створити імунітет і у цьому випадку організм людини повинен поборотися із захворюванням, хоча й у легкій формі. Тому такий вид імунітету називається активним [5, 148].

А ось у разі негайної допомоги хворому вводять лікувальну сироватку — готові антитіла проти певного захворювання і такий вид імунітету буде мати назву — пасивний. Такі засоби боротьби із захворюваннями людина створила штучно, але й природа теж не залишила нас без захисту...»

На уроку, який був присвячений вивченню інфекційних хвороб людини і проведений з використанням інноваційних технологій сформувавши та розширили уявлення про «інфекції та їх групи, механізми передачі та шляхи поширення», «епідемію», «пандемію» «карантин», особливу увагу приділили профілактиці інфекційних захворювань, виробленню імунітету та наголосили на тому, що, на жаль, імунітет може бути виробленим не до усіх хвороб.

Після проведення зазначених уроків, був проведений позакласний захід за темою: «Щеплення: за і проти» у формі ігри – диспути, де учні поділені на команди проходили станції «Тестова», «Термінологічна», «Міфи та факти», «За і проти». На станції «Міфи та факти» одна команда давала відомості про міфи щодо вакцинації, а друга – факти, потім вони мінялися ролями, наприклад:

Міф 1: щеплення обов'язкові для всіх громадян України, відмовитися від них не можна.

Факт 1: дійсно, згідно законодавству, щеплення від туберкульозу, поліомієліту, дифтерії, кашлюку, правця і кору в Україні є обов'язковими, але кожна людина може відмовитися від вакцинації. Законодавство України не встановлює відповідальності за відмову від щеплення.

Міф 2: дитину, що не має щеплень, не приймають в дитячі навчальні заклади, бо вона може заразити інших дітей.

Факт 2: у дитини, яка не має щеплень, більше шансів перехворіти інфекційними захворюваннями у важкій формі і заразитися ними від дітей, тому в даному випадку інфекційно небезпечним є саме дитячий колектив, а не дитина.

Всього було спростовано 15 міфів, щодо щеплень, в кінці заходу був використаний методичний прийом «Мікрофон», коли з кожної команди по одному учаснику підсумовували думки з даного питання.

За результатами педагогічного експерименту ми отримали такі дані: під час вступного контролю, щодо необхідності імунізації населення, 24 учні (68,57%) дали негативні відповіді, а 11 учнів (31,43%) - позитивні. В ході поточного контролю, після проведення двох нестандартних уроків за темами: «Імунітет та його види», «Інфекційні захворювання людей» та позакласного заходу з теми: «Щеплення: за і проти», негативне відношення до щеплень показали 13 учнів (36,86%), а 22 учня (63,14%) - позитивне відношення.

Результати підсумкового контролю показали, що у 14 учнів (38,86%) збереглося негативне ставлення, а у 21 учня (61,14%) – позитивне ставлення до щеплень, що показано на рис.1.

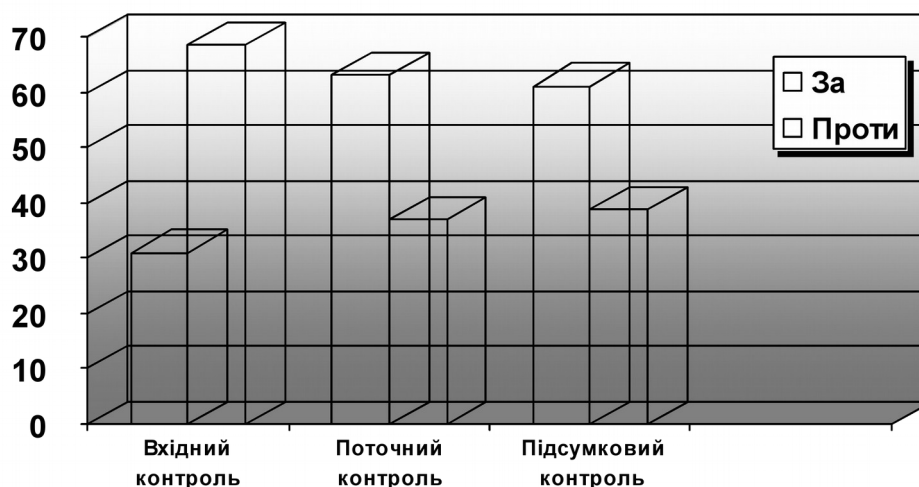


Рис.1 Результати педагогічного експерименту (%)

Тобто в абсолютній кількості 10 учнів змінили своє ставлення до щеплень на позитивне в ході проведення педагогічного експерименту.

**Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.** Отже, порівнюючи результати попереднього (вхідного) і підсумкового контролю можна

констатувати, що в нашому дослідженні на 29,67% збільшилося позитивне обмірковане ставлення учнів до щеплення і у більшості учнів нам вдалося сформувати свідоме ставлення до здоров'я.

Звичайно, що ця цифра могла бути і більшою, якби цьому питанню можна було б приділити більше часу і якби наше суспільство мало більш одностайну думку, щодо щеплень. Позитивний результат ми отримали завдяки впевненості викладача в необхідності вакцинації і майстерному донесенні до школярів в урочний та позаурочний час свого переконання, використовуючи інноваційні технології в широкому сенсі.

Наше дослідження ще і ще раз показує значущу роль вчителя, його особистості, компетентності та майстерності у формуванні ціннісного, свідомого ставлення до здоров'я у дітей, підлітків та молоді.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Боришкевич Л., Малишок О. Вакцинація: за і проти. Погляд фахівця: <http://gk-press.if.ua/node/986>
2. Беляєва М.І. Вакцини, вакцинація та їх значимість в профілактиці небезпечних інфекційних хвороб: <http://shodennik.ua/asp?network=7870&news=6312>
3. Вайнер Э. Н. Валеология: Учебник для вузов. – М.: Флинта: Наука, 2001. – 416 с.
4. Кириленко С. В. Проблеми формування здорового способу життя як пріоритет освіти // Позакласний час. – 2004. - №21-22. – С.23-26.
5. Книга вчителя біології, природознавства, основ здоров'я: довідково-методичне видання / Упоряд. О.В. Єресько, С.П. Яценко. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 352 с.
6. Сорокина А. Грипп и другие острые респираторные вирусные инфекции. – М.: Весь, 2004. – 96с.
7. Учайкин В.Ф., Нисевич Н.И., Шамшева О.В. Инфекционные болезни и вакцинопрофилактика у детей. – М.: ГЭОТАР – МЕДИА, 2007. – 688с.